

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
MATICA SERBICA
CLASSIS LITTERARUM
ARCHIVUM PHILOLOGICUM ET LINGUISTICUM

Покренут 1957. године
До XXVI књиге (1983) излазио под називом *Зборник за филологију и лингвистику*

Главни уредници:
Др Миливој Павловић (1957–1960), др Рудолф Коларић (1961–1962),
академик Павле Ивић (1963–2000), академик Александар Младеновић (2001–2009),
академик Јасмина Грковић-Мејџор (2010–)

LX/1

Уредништво:
Др МИЛИВОЈ АЛАНОВИЋ, Др НАДА АРСЕНИЈЕВИЋ, Др ЖАРКО БОШЊАКОВИЋ,
Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР, Др ДРАГА ЗЕЦ, Др ГЕРХАРД НЕВЕКЛОВСКИ, Др МОТОКИ НОМАЧИ,
Др СЛОБОДАН ПАВЛОВИЋ, Др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, Др МАТО ПИЖУРИЦА, Др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ,
Др ВЛАДИСЛАВА РУЖИЋ, Др СВЕТЛАНА М. ТОЛСТОЈ, Др ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА, Др БЈОРН ХАНСЕН

Collegium redactorum:
Dr MILIVOJ ALANOVIĆ, Dr NADA ARSENIJEVIĆ, Dr ŽARKO BOŠNJAKOVIĆ, Dr JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR,
Dr BJÖRN HANSEN, Dr GERHARD NEWEKLOWSKY, Dr MOTOKI NOMACHI, Dr SLOBODAN PAVLOVIĆ,
Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ, Dr MATO PIŽURICA, Dr MILORAD RADOVANOVIĆ, Dr VLADISLAVA RUŽIĆ,
Dr SVETLANA M. TOLSTOJ, Dr ZUZANNA TOPOLIŃSKA, Dr DRAGA ZEC

Главни и одговорни уредник:
Академик ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LX/1

НОВИ САД
2017

Владан Јовановић

ПАРТИЦИПСКА ОБРАЗОВАЊА НА *-ЋИ* И *-ВШИ* У САВРЕМЕНИМ ТЕКСТОВИМА СРПСКОГ ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВЉА*

У раду се анализирају партиципска образовања презента и претерита актива, која се употребљавају у савременим текстовима српског православног богословља. Реч је о систему радних глаголских придева на *-ћи* и *-вши*, који се одликују одређеним глаголским и придевским особинама. Убрзо после званичног прихватања књижевнојезичке реформе у другој половини 19. века, поменути партиципи потиснути су из употребе у књижевном језику. Анализа спроведена у овом раду показује да партиципи презента и претерита актива представљају данас граматичко средство ограничене употребе у српском језику употребљеном за изражавање православне богословске мисли.

Кључне речи: партиципи, граматика, значење, српски језик, српско православно богословље, комуникативна функција, књижевнојезичка норма.

This paper analyzes the present active participle and past active participle used in Serbian Orthodox theology texts today. It is a system of active participles with the suffixes *-ći* and *-vši* with particular verbal and adjectival characteristics. After the official acceptance of the Serbian literary language reform in the second half of the 19th century, these participles disappeared from the standard language. The analysis conducted in this paper shows that the present active participle and the past active participle in the Serbian language today represent a grammatical means of limited use for expressing Orthodox theological thoughts.

Keywords: participles, grammar, meaning, Serbian language, Serbian Orthodox theology, communicative function, literary language norm.

1. Увод. Посматрано са становишта стандардног српског језика, употреба партиципа у облику у којем су постојали до званичног прихватања Вукове реформе српског књижевног језика у другој половини 19. века припада прошлости, па се њихово изучавање данас подводи под историјскојезичка проматрања и анализу. Тако се, на пример, у *Енциклопедијском лексикону* (ЕНС. ЛЕКС) уз дефиницију партиципа каже да наш језик нема партиципа, те да уместо њих данас има друга лексичко-граматичка средства.¹ У граматикама савременог српског језика партиципи се не издвајају као посебна врста

* Рад је написан у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика* (бр. 178009), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Овде се мисли на партиципе као систем (активни и пасивни, прошли и садашњи), будући да су се неки корелативи старих партиципа сачували у српском језику (грпни глаголски придев). Од облика партиципа презента активног и партиципа претерита активног I постали су још доста раније глаголски прилози односно герунди, који су и данас део граматичког система српског језика (глаголски прилог садашњи и глаголски прилог прошли). Разлика постоји само у продуктивности, будући да је глаголски прилог садашњи далеко фреквентнији у језику него глаголски прилог прошли. Додајмо и чињеницу да тиме што је задржао глаголски прилог прошли, Вук Стефановић Караџић није сасвим одбацио славеносрпски систем (Пешикан 1970: 85).

речи нити се помињу као савремено језичко средство.² Разлог овоме лежи у чињеници да су партиципи, као народном језику несвојствена језичка особина, званичним прихватањем књижевнојезичке реформе у другој половини 19. века готово сасвим потиснути из књижевног језика.³ У некадашњем партиципском систему, који се састојао од активних (садашњи и прошли I и II) и пасивних (садашњи и прошли) партиципа, први се почео повлачити партицип презентасива типа *знајемъ*, док се партицип перфекта у виду трпног придева добро очувао (*учен*). Данас трпни придев у атрибутој функцији нема само улогу партиципа претеритасива, него је надоместио и функцију партиципа презентасива, што се може показати примером „учен”: „Учено од родитеља, дете је говорило ... (што не значи да су га родитељи некад раније учили, него начелно истовремену радњу, својствену партиципу презентасива у језицима који га имају)” (Пешикан 1970: 86). А с друге стране, трпни глаголски придев понекад преузима и атрибутој функцију активног партиципа перфекта у термилошким образовањима: кородирани метал, неексплодирана бомба, цркнута мачка (Пешикан 1970: 86).

Два основна активна партиципа могла су се употребљавати у реченичним функцијама у којима данас уместо њих употребљавамо друга граматичка средства. Најчешће се ради о партиципима чији би семантички еквиваленти према дубинској структури били представљени односном реченицом са везником *који* у функцији атрибута односно придевом у атрибутој функцији. Иако су партиципи у народним говорима одавно ишчезли – а као последица ишчезнућа у говору били потиснути и из књижевног језика упркос хиљадугодишњој књишкој традицији и пракси – временом се пак показало да српски језик у одређеним сферама употребе не може без партиципских облика, јер се они сами намећу као нужност – делом због потребе да се њима означи време за које се радња, особина или стање приписују именици, а делом из језичко-стилских разлога где би се очувањем партиципских облика сачувао језички израз одређеног стила, као што је случај са језиком и стилем српског православног богословља.

Прегледајући одређен број савремених текстова из области богословља, приметили смо да се употреба партиципа код неких аутора показује као сасвим обична појава. У овом случају реч је о континуираној употреби партиципске категорије, која се мимо стања у српском књижевном језику и мимо српске књижевнојезичке норме, у појединим својим облицима сачувала у богословском дискурсу, несумњиво под утицајем црквенословенске књижевнојезичке и богослужбене традиције. Реч је о примерима партиципа

² У другом пак значењу партиципи се у српској граматици узимају као ознака категорије глаголских придева (в. нпр. Радовић-Тешић 2011). Такође, у *Речнику словенске лингвистичке терминологије* (РСЛТ) уз срп. *партиципи* стоји руско *причастие*, а истим појмом (партиципи) означени су термини глаголски придев радни (рус. *причастие прошедшего времени действительного залога*) и глаголски придев трпни (рус. *причастие прошедшего времени страдательного залога*).

³ Из ћирилометодијевске писмености партиципски систем пренео се у српски средњовековни књижевни језик, а исто тако и у руски, те га је одатле славеносрпска писменост још увек активно одржавала (Пешикан 1970: 84). Иако се Вук није нигде експлицитно изјаснио против партиципа, „њихова даље егзистенција у књижевном језику базираном на народној основици није могла да нађе продуктивно тле” (Сувотић 1984: 7, у напомену).

презента актива, нпр. *Савршени Боџ, савршени човек, сасишојећи се из душе разумне и човечанскоџ шела, раван [је] Оцу њо Божансџву, мањи од Оца њо човечансџву* (Поповић 2004: 105) или партиципа претерита актива, нпр. *Свесилно оџњенообразна роса Духа Свеџоџа, сџшавџа у виду џламених језика на Аџосџоле и на сав окуџљени народ ... на Дан Педесетџнице, сваке џодине силази и на џравославне вернике, окуџљене на дан Велике Субоџе* (Перовић 2011: 62).

Поред партиципа забележених у савременим богословским текстовима, у којима се они могу наћи у повратној и неповратној форми, као и у реченичној структури у функцији кондензовања односне реченице, у стандардном српском језику налазимо својеврсна партиципска образовања на -ћи, која су по семантици изједначена са значењем правих придева у атрибутој функцији. Ради се, заправо, о придевима са партиципским ликом, који се налазе у именичким синтагмама по моделу *придев (са партиципским ликом на -ћи) + именица: џонижавајући положај, џреџећи глас, долазећа зима, надолазећа вода, лежећи полицајац, лежећи болесник* итд. Притом, поменуто партиципска образовања на -ћи у стандардном српском језику ограничена су на устаљене конструкције или колокације, термилошке синтагме и сл., док изван ове функције готово сасвим изостају. Такође, у стандардном српском језику није могуће пронаћи ниједан пример облика на -ћи са морфемом *се*, што такође иде у прилог чињеници да ту није реч о партиципима већ о придевима. Знатно су ређи случајеви партиципске употребе облика на -ћи, као што је, на пример, партиципски облик *умирујући* у наслову једног новинског чланка, који је гласио овако: *Последње збоџом џрија-ше. џу: џризор џса који се оџраџџа од своџ умирујеџ власника* (Влић, 10. 12. 2016).

2. Корпус, метод и циљ рада. Корпус за ово истраживање настао је ексерпцијом примера из савремених текстова богословског садржаја⁴, у којима се облици партиципа употребљавају као граматичко средство. Као најважније критеријуме за одабир писаца односно њихових дела за извор грађе навешћемо следеће: 1) постојање партиципских облика у текстовима, 2) утицајност аутора односно њихових дела на црквени живот и православно богословље, 3) жанровска припадност богословског текста која се огледа у томе да смо приликом потраге за примерима пошли од претпоставке да ће највише партиципских облика бити у ускостручним теолошким текстовима и расправама, а мање у мисионарским и поучним штивима, беседама и сл. За разлику од дела Св. Јустина Поповића или Св. Николаја Велимировића, у неким текстовима које смо за ову прилику прегледали нисмо наишли на живу употребу партиципа презента и претерита актива, већ су у њима уобичајени само примери попридевлених и поименичених партиципа, нпр.: *мислећи хришћанин, верујући људи, боџоџодражавајућа смерносџ* (Богдановић 2008: 36),

⁴ Појам богословље узимамо у широком смислу као знање о Богу и његовим делима. Из угла функционалне раслојености књижевног језика, богословски (теолошки) језик спада у научни функционални сџил, у којем се огледа зналачки приступ у исповедању и тумачењу вере. И други облици употребе језика приликом исповедања вере, као што су беседе, молитве, богослужбена поезија и др., неодвојиви су од богословља. Детаљније о класификацији сакралног функционалностилског комплекса односно сакралних жанрова в. у Кончаревић 2015: 169–179.

затим у и меничкој служби *ближњи, зрешећи* у примеру *Макар њи и својим очима видео зрешећега, и њада не осуђуј јер се часио и очи обмањују* (Јован Лествичник, према Вељковић 2015: 63) итд.

Истраживање у овом раду обухватило је шири списак извора од онога који је овде дат уколико се у обзир узму прочитана дела у којима није било тражених примера. Свесни смо чињенице да поред тога што на употребу партиципа утичу врста текста или жанр којем дело припада и реципијент којем је дело упућено (богословски образована особа или лаик, свештенство или мирјани), утицај на штампани текст има и лектор који, позивајући се на правила савременог књижевнојезичког стандарда, партиципе може заменити другим лексичко-граматичким средствима.

У раду су партиципи анализирани на основу ексцерпираних примера датих у контексту. У оквиру морфолошке анализе издвојени партиципи посматрани су из угла морфолошких категорија и односа партиципских образовања према граничним врстама речи – глаголима, затим су у оквиру синтаксичке анализе партиципи анализирани из угла синтаксичких функција, док је семантичка анализа подразумевала значење употребљеног партиципа у дубинској структури реченице, односно проналажење алтернативних граматичких средстава наместо употребљених партиципа. У складу са описаним методом анализе, циљ рада јесте стицање шире представе о граматичкој, семантичкој и комуникативној страни партиципа презента и претерита актива у српском језику, као и намера да се скрене пажња на континуитет употребе партиципа у савременом српском језику у богословљу, упркос званичној српској књижевнојезичкој регулативи која ове облике не уврштава у савремени граматички систем. Будући да је анализа у овом раду синхронизички усмерена, питања која се односе на развој облика, значења и употребе партиципа остављамо по страни.

3. ПОГЛЕД У ЛИТЕРАТУРУ. Литература о партиципима у српском језику првенствено је усмерена на њихово изучавање у старијим слојевима писмености. О томе постоји богата литература на српском језику. Тежиште тих истраживања тицало се значења и развоја партиципа у старословенском и српскословенском језику (нпр. у истраживањима домаћих аутора: Белић 1998; Грковић-Мејдор 1997; Пешикан 1957)⁵, као и на партиципски систем код српских писаца 19. века (в. Суботић 1981; 1984; 1998; Бјелаковић 2008). У раду Ј. Грковић-Мејдор (1997) дат је преглед основних функција партиципа у српскословенском језику – партиципа презента актива и пасива, и партиципа претерита пасива. Када је реч о рефлексима партиципских облика и функција, М. Пешикан је писао о појави „обнављања партиципских образовања” у савременом српском језику (1970: 83–88). Поменути аутор истиче развој „категорије придева пасивног квалификативно-глаголског значења на *-ив/-љив: нејремостив, нејреводив, неизводљив, несагорив, неискорењив, неуловљив*

⁵ Наведена историјскојезичка истраживања показала су да старим партиципима у савременом језику одговарају друга граматичка и лексичка средства, при чему је непосредни облички рефлекс – српски герунд – само један од њихових обличких континуаната. Герунд је настао онда када се прекинула веза партиципа са именицом (субјектом) и облик партиципа постао само одредба предиката (Белић 1998: 275).

и сл.”, чиме је „потпуно надокнађено ишчезавање одговарајуће варијанте [партиципа] на *-м*” (Пешикан 1970: 86), затим продуктивност категорије придева на *-ћи* типа *обесјокојавајући*, *деконшаминирајући* итд., чиме се попуњава атрибуцка функција некадашњег партиципа презента активног итд. Међутим, није било радова у целини посвећених употреби активних партиципа у савременом српском језику на материјалу текстова српског православног богословља.

Посматрано из угла граматике, партиципи су врста речи блиска глаголима и придевима. Са глаголима их повезују нека заједничка граматичка обележја (показују разлику у времену, имају значење радње и стања, обележје прелазности и непрелазности, актив и пасив, глаголски вид, глаголски род (повратан / неповратан облик), рекцију). Са придевима их повезује промена по облицима односно конгруенција по роду, броју и падежу са именским речима. Већу блискост партиципи имају са глаголима него са придевима, јер попут глагола могу бити свршеног и несвршеног вида, могу бити повратни и неповратни, могу имати објекат и адвербијал као своје допуне, а у семантичком погледу означавају и процес радње или стања. Партиципи могу имати прошло или садашње време, док будуће не могу имати. Иако се партиципи, пре свега по својим морфолошким карактеристикама, издвајају као посебна врста речи, за познавање њихове природе још је важнија њихова функција у реченици (в. Белић 1998: 274). С једне стране, њима се ближе одређује именица (субјекат) у реченици, а, с друге стране, и предикат јер „управљањем према њему, партицип на изванстан начин и ближе одређује сам предикат” (275).

Употреба активних партиципа прошлог и садашњег времена у текстовима православног богословља на савременом српском језику подупрta је не само црквенословенском (рускословенском) традицијом, него и утицајем савременог руског књижевног језика, а посредством читања и превођења богате руске богословске литературе. Такође, присуство активних партиципа у богословској литератури на савременом српском језику у сагласности је и са славеносрпском књижевнојезичком епохом, у којој су била уобичајена оба активна партиципа, са великим потенцијалом грађења од глагола свршеног (партицип прошлог времена) и несвршеног вида (партицип садашњег времена) као живог граматичког средства у српском књижевнојезичком изразу.⁶ Према стандардној књижевнојезичкој норми, савремени српски језик нема радни глаголски придев садашњег времена (партицип презента актива), осим што је одраз ове категорије присутан у придевској функцији (нпр. путујуће позориште) или у именичкој функцији (нпр. председавајући) (МАРОЈЕВИЋ 1989: 217).

4. ПАРТИЦИП ПРЕЗЕНТА АКТИВА НА *-ЋИ*

4.1. Партиципом презента актива на *-ћи* у савременим текстовима српског православног богословља означава се трајање радње (процеса), односно

⁶ Средином 19. века употребљавали су се партиципа на *-ћи* и *-вши*. Иако страни народном језику, партиципи су се успешно користили у писаној форми ондашњег књижевнојезичког изражавања, не само у текстовима „вишег стила” (в. нпр. Суботић 1984; 1998), већ и у текстовима струка, каква је, на пример, војна (в. Јовановић 2012).

постојање какве особине, својства и сл. које се приписује именичком појму. На основу прикупљене грађе, издвајају се следеће функције партиципа презенте актива на *-ћи*: 1) атрибуцка функција, која се јавља код партиципа у саставу именичке синтагме, и најчешће по моделу *йартициий + именица*; 2) функција издвојеног атрибута као дела зависне реченице у дубинској структури, и 3) именичка служба партиципа, при чему разликујемо два типа: а) онај код којег је дошло до праве конверзије (супстантивизације) партиципа: нпр. *верујући*, или б) елиптирани облик код којег је садржај именице односно садржај управног дела синтагме имплицитно присутан у детерминативној речи, у овом случају партиципа: нпр. *зрешећи*, *зледајући*, *слушајући* итд.

Оно што повезује поменуте партиципе без обзира на функцију у којој се налазе јесте могућност да се њихов лексичко-семантички садржај интерпретира односном реченицом са заменицом „који”, како се, уосталом, у семантичкој парафрази дефинишу придеви у описним реченицама српског језика.

4.2. Међу примерима које ћемо навести и прокоментарисати има и оних код којих су партиципска образовања замењива правим придевима. Ипак, партиципско значење и употреба облика на *-ћи* најучљивији су код примера са рефлексивном морфемом *се*, коју прави придеви немају. Због тога случајеве глаголско-придевских облика на *-ћи* са рефлексивном морфемом *се* не можемо другачије одредити него као праве партиципе. У даљем излагању најпре ћемо навести примере партиципа поменутог типа и описати њихово значење и функцију.

ППрез. А – *кајући се*, *кајућег се*

Блудника и кајуће̄ се разбојника йримио си, Сйасе! А ја једини ошјежах лењошћу зреховном, и йосйадох роб злим делима (МОЛИТВЕНИК).

Партицип презенте актива *кајући се* сачињен је од основе повратног глагола *кајати се*. Поред глаголског рода и глаголског вида, партицип је од примарне глаголске речи задржао и значење тако што је семантика стања „осећати жаљење због својих дела, поступака и сл.” из примарне глаголске категорије модификована у партиципску „који се каје (због својих дела)”. Дубинска структура реченице остаје непромењена уколико се наместо партиципа употреби друго, за српски стандардни језик уобичајено, лексичко-граматичко односно синтаксичко-семантичко средство: уколико би се партицип презенте актива *кајући се* заменио односном реченицом, нпр. *Блудника и разбојника који се каје йримио си, Сйасе!* или, уколико би се наместо партиципа презенте актива употребио придев сличне семантике: *Блудника и йокајно̄ разбојника йримио си, Сйасе!*

Ти, Створийѣљу, оживевци блаѣо, дао си ми йѣло и косѣи, и дисање и живоӣ. Но, о Творче мој, и Искуийѣљу мој, и Судијо, йрими ме кајуће̄ се (КАНОН).

Као и у претходном случају, партицип презенте актива *кајући се* квалитативно одређује именску реч (личну заменицу 1. лица). У нашем стандардном језику био би замењен следећим лексичко-граматичким односно синтаксичко-семантичким средствима: 1) 1) блискозначним придевом, нпр. „покајног” или 2) односном реченицом „који се кајем”, с тим што у том слу-

чају облик заменице који се квалитативно одређује односном реченицом у атрибутској функцији мора имати дужу форму („мене”).

ППрез.А – *доиуњујући се*, допуњујућег се

Наредне две сродне и међусобно доиуњујуће се мисли ... јесу једна библијска Исаијина, и друџа из Молишве друџе Великог водоосвећења (Перовић 2011: 18).

У овом примеру партицип презентатива *доиуњујући се* настао је од узајамно-повратног глагола *доиуњавайти се*, од којег је преузео, уз глаголски род и вид, и само значење „пружати допуну једно другоме, доприносити складној целини, употпуњавати се”, модификујући само граматичко значење према партиципској функцији: „који су такви да се допуњују”. Партиципској употреби у конкретном примеру одговарало би следеће лексичко-граматичко односно синтаксичко-семантичко средство: 1) синонимни придев у атрибутској функцији: нпр. *усаглашен, комилементиран* и сл. или 2) односна реченица са глаголом исте основе у функцији предиката: *Наредне две сродне мисли које се међусобно доиуњују... јесу једна библијска Исаијина, и друџа из Молишве друџе Великог водоосвећења*.

4.3. У следећим примерима партицип презентатива са повратном морфемом *се* употребљен је у функцији атрибута издвојеног из именичке синтагме.

ППрез.А – *односећи се*, односећег се

Подвижник не може изустийти да је прави слуга Божији до иренуика када ће моћи да разуме речи апостола Павла односеће се на то истио (Перовић 2011: 82).

Партицип *односећи се* од примарног глагола *односиити се* задржао је род, вид и значење, с тим што је последње модификовано према партиципској граматичкој категорији „који се односи” и не може се заменити само глаголом или којом другом врстом речи. Дубинска структура реченице остала би иста уколико би се наместо партиципа употребила односна реченица: *Подвижник не може изустийти да је прави слуга Божији до иренуика када ће моћи да разуме речи апостола Павла које се односе на то истио*.

Навешћемо и друге примере партиципа презентатива са рефлексивном морфемом *се* у функцији издвојеног атрибута:

ППрез.А – *сустичући се* (гл. у основи *сустичаити се* „састајати се, стицати се”) ~ „који се сустичу”

Основној теми пак требало би ирилазити из многобројних иеолошких углова, али сустичућих се у Евхаристији (Перовић 2011: 24)

[...из оних који се сустичу...];

ППрез.А – *преишвајајући се* ~ „који се претвара, преображава у нешто”

Пакао је осуда себе на себе преишвајајуће се у црну рупу неиресиано ... урушавања и ионишвања без кончине (Перовић 2011: 65)

[...која се претвара...];

ППрез.А – *сасијећи се* ~ „који се састоји; састављен”

Савршени Бог, савршени човек, сасијећи се из душе разумне и човечанског тела, раван [је] Оцу ио Божансв, мањи од Оца ио човечансв (Поповић 2004: 105).

[...који се састоји...];

ППрез.А – *ѝроимајући се* ~ „који се проима (прожима, допуњује)”⁷

Та и ѡаква црквеносѝ је онда кадра и да ѝрожме и хришћанску реалносѝ, и хришћанску надреалносѝ; обе у највишем сѝейену сучељаване и међусобно ѝроимајуће се у исѝторијско-есхатѝолошкој драми нашеѝа сѝасења (ПЕРОВИЋ 2011: 71) итд.

[...прожимане...].

4.4. За разлику од издвојених примера партиципских образовања на *-ћи* са рефлексивном морфемом-*се*, који се другачије не могу означити осим као партиципи, облици на *-ћи* који према себи имају неповратне глаголе добијају придевску функцију онда када су замењиви придевима истог значења. Тако облик партиципа *верујући* има придевску функцију и значење „који верује” и замењив је придевом *ѝобожан* у следећим примерима: *Светѝи Амвросије додаје: „Свака верујућа дуца зачиње и рађа у себи Реч Божију”* (СВЕТИГОРА 2012: 213/12); *Заѝѝо исѝински верујући човек сујеверје ѝосмаѝра као ѝрех, односно као ѝоѝѝуни ѝромаѝај блаѝодаѝноѝ духовноѝ живоѝа?* (ИВКОВИЋ М., Мисионар 2016: 348/34).

У следећем примеру партиципски облик *сѝрадајући*, *-а*, *-е* семантички је еквивалентан придеву *сѝрадални* „који страда”: *Он [Исус] није ѝреѝѝрѝео никакву сѝѝеѝу, јер је као суѝѝи Лоѝос и Боѝ несѝрадалан и неѝролазан; сѝрадајуће ѝак људе, ради којих је ѝо и ѝоднео, сачувао је и сѝасео својом несѝрадалношћу* (Поповић 2004: 322). Слично је и са наредним примером из истог извора у којем су употребљена два партиципа на *-ћи*, чији се садржај донекле може интерпретирати правим придевима, нпр. *безбожна* (~ обезбожујућа сила) и *боѝоухлан* (~ обесвећујућа сила): *Грех је обезбожујућа и обесвећујућа сила* (Поповић 2004: 382).

Међутим, употреба партиципа у функцији предиката зависне реченице у дубинској структури одражава право партиципско значење, те партицип у тој функцији није увек замењив придевом, већ само односном реченицом: *Обожење анђела (већ обожених) и људи (који се обожују) ми називамо енерѝијом надсуѝѝасѝивене суѝѝине Божије, ѝосѝојеће у обоженима* (ПЕРОВИЋ 2011: 206) [...суштине Божије, која постоји у обоженима...].

Наводимо и следеће примере партиципске употребе у којима облику партиципа у дубинској структури одговара односна реченица са глаголом од исте основе или глаголски придев трпни:

ППрез.А *висећи* ~ 1) који виси 2) „опуштен, протегнут, распет и сл”

Све ѝѝо ѝосѝоји и живи као да је журило да исѝоведи своју немоћ ѝред мрѝѝвим ѝелом висећим на Крсѝу (ВЕЛИМИРОВИЋ 2003: 132).

Партицип *висећи*, који је овде употребљен у функцији актуелног квалификатива, у стандардном језику заменио би се односном реченицом „које виси” или другим семантички еквивалентним лексичким средством, нпр. „опуштен, протегнут, распет и сл”.

⁷ Глагол *ѝроимаѝи се* (према цсл. пројлати, уп. Гарин) у значењу „прожимати се, допуњавати се” није забележен у описним речницима српског језика (уп. РСЈ; РМС; РСАНУ).

ППрез.А *седећи* ~ „који седи (налази се и сл.)”.

Бо̀гоо̀и́кривено̀ ѝправи́ло̀ а̀йос̀то̀лскѐ верѐ, ко̀јим̀ Цр̀ква̀ жи́ви, са̀сто̀ји се у ѝто̀ме, да се веру̀је у Исуса̀ Хри́ста, ... седѐће̄ с деснѐ си́ранѐ Оца̀ (Поповић 2004: 107).

У следећем примеру аутор је архаизирао партиципски облик *седећи*, -а, -е према црквенословенском изговорном лику: *Схо̀лас̀то̀ичку̀ тѐоло̀гију̀ ће́мо̀ уѝореди́ти са̀ римо̀ка̀то̀личким̀ тѐоло̀гом̀ у мо̀на̀шско̀ј одорѝ велико̀џ о̀йа̀и́а, с̀је́дја̀шче̄ за сво́јом̀ ка̀те́дром̀* (Перовић 2011: 107).

4.5. Поред поменутих функција, партицип презентатива на -ћи налази се и у придевској функцији у устаљеним терминолошким конструкцијама, нпр. *служећи свештеник* у примерима: *Једнѝ ђа̀конѝ ка̀дѐ служѐће̄ свеш̀теника̀ на крају̀ ѝо̀шито̀ ока̀дѐ целу̀ цр̀кву̀* (ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ 2010²: 189), *Пи́и́ањѐ ка̀д се ка̀дѝ служѐћи свеш̀теник, у ве́зи је с ка̀ђењем̀ о̀лѝара̀* (ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ 2010²: 196). У употреби је и црквенословенска варијанта партиципа *служи́чи*: *Служа̀щи́ свеш̀теник̀ узима̀ ѝуи́тир̀* (пример је преузет из КОНЧАРЕВИЋ 2013: 63).

Попут придева, партиципи презентатива на -ћи могу бити употребљени у именичкој служби, пошто у себе приме садржај именичког појма који одређују, нпр. *верујући* „онај који верује у Бога”: *То̀ је ѝек̀си́ у ви́шѐ и́а́чака̀, ѝо̀и́и́сан од си́ранѐ се́дам хи́љада̀ веру̀ју́ћих̀, ко̀јим̀ се онѝ обра̀ћају̀ Све́иом̀ архи́јерејско̀м са̀бору̀ сво́је Ср̀пскѐ цр̀квѐ* (ЖУГИЋ), *ва̀и́ју́ћи* „онај који вапије”: *Ова̀и́ло̀ћењѐ Бо̀га̀ у све́иу̀ вре́менском̀ зби́ло се онда̀ ... ка̀да̀ су се ду̀шѐ људскѐ, ви́јане смр̀ћу, си́а̀йале у́ један̀ оча̀јнѝ г̀лас: г̀лас ва̀и́ју́ће̄ у́ ѝу̀сти́нӣи осмр̀ћено̀џ жи́вои́а* (Поповић 2004:28) итд. У следећем примеру Д. Перовића употребљена су чак три партиципска облика у именичкој служби: *Треба̀ разу̀меи́ти чи́њеницу̀ ... да се све́и одр̀жава̀ ... Бо̀жијим̀ ѝи́ос̀тас̀ним̀ нес̀твореним̀ ло̀госима̀ ... да се усавр̀цава̀ у Хри́сту̀ – једи́ном уму̀ свих̀ уму̀ју́ћих̀, једи́ном Ло̀госу̀ свих̀ ло̀госу̀ју́ћих̀ и једи́ном Жи́вои́у̀ свих̀ живе́ћих̀* (Перовић 2011: 128). Глагол *логосова́и* употребљен је у именичкој служби у значењу онога који се служи логосом, речју као даром Божјим, истичући наспрам овога појам *Логос* као синоним за Господа Исуса Христа (в. Енци. Правосл., под логос).⁸

5. ПАРТИЦИП ПРЕТЕРИТА АКТИВА НА -ВШИ. Партицип претерита актива на -вши данас се, попут партиципа презентатива на -ћи, употребљава у текстовима српског православног богословља. Партиципом претерита актива означава се радња, стање или процес који се приписују лицу или предмету, а време у којем се они остварују одиграва се пре радње означене предикатом главне реченице. На основу прикупљене грађе, уочавамо следеће основне функције партиципа претерита актива: атрибутску функцију – најчешће у синтагмама *и́арѝи́и́ци́й + именица*, као и функцију издвојеног атрибута, у којој, на плану дубинске структуре, партицип врши службу предиката зависне реченице.

Партиципска функција облика на -вши, као што је случај и код партиципских образовања на -ћи, најочљивија је код примера са рефлексивном

⁸ Глагол *логосова́и* није забележен у описним речницима српског књижевног језика (уп. РСЈ; РМС; РСАНУ).

морфемом се: *Свѣтосавље је још један од свѣтѣодуховских ѣлодова свѣтѣоѣа Предања ѣројавившеѣ се унутѣар срѣскоѣ хриѣћѣанскоѣ народа Божијеѣ* (Перовић 2011: 44). Партицип претерита актива *ѣројавивѣши се*, добијен од глагола свршеног вида *ѣројавивѣти се* „јавити се, показати се”, налази се у функцији издвојеног атрибута са значењем тренутка времена које је актуелно за појам који се партиципом одређује (Предање), а чије постојање претходи другом појму исказаном у субјекту (светосавље).

У следећем примеру из дела Св. Јустина Поповића налазимо у истој реченици три пута употребљен партицип претерита активног: *Ми не ѣврдимо да је Он ѣримѣо ѣподобје ѣшла ... већ да је ѣримѣо ѣподобје саѣгрешившеѣ ѣшла (sed similitudinem peccatricis carnis), јер је ѣшло Хрисѣово не ѣрешивше било ѣподобно ѣшело ѣрешившем, ѣподобно ѣо ѣприроди а не ѣо исквареностѣи* (Поповић 2004: 87). Сва три облика партиципа употребљена су у придевској служби, што значи да су у лексичко-семантичком погледу у одређеној мери замењиви придевима: сагрешивше (~ сагрешено, грешно) тело; тело Христово не грешивше (~ негрешиво, безгрешно); тело Христово ... било подобно телу грешившем (~ грешном).

У примеру *Он је ѣримѣо на Себе сву саѣрешивѣшу ѣприроду, да би све исцелио* (Поповић 2004: 25) партицип претерита актива од глагола *саѣреѣшѣти* употребљен је у придевској служби „који је учинио грех, који је сагрешѣо, грешан”. Па ипак облик партиципа тешко да би у овом контексту био замењив придевом, јер се само партиципом сугерише и прошло време када је чин греха наступио – у конкретном примеру реч је о грешној природи коју је човек стекао после изгнања из раја.

У примеру *Масе римѣокаѣолика и ѣроѣесѣјананѣа се налазе у ѣоседу Закона као васѣѣѣача за Хрисѣа ... Заѣо их ѣо одводи закључку и самоѣѣѣужби да им је доѣавѣши Месѣја Хрисѣос само ѣриѣрема за Закон* (Перовић 2011: 91) партицип претерита актива *доѣавѣши* од свршеног глагола *доћи* употребљен је у придевској служби са значењем „који је дошао, пристигао, пристигли”. И у овом случају, као и претходном, обликом партиципа наглашава се прошло време у којем се одиграо догађај – у овом случају долазак Месѣје.

У примеру *Свесѣлно оѣњенообразна роса Духа Свѣтѣоѣа, сиѣшавѣша у виду ѣламених језика на Аѣосѣоле и на сав окуѣљени народ у Јерусалиму на Дан Педесѣјнице, сваке ѣодине силази и на ѣравославне вернике, окуѣљене на дан Велике Субѣѣе у јерусалимском храму Васкрсења* (Перовић 2011: 62) партицип претерита актива *сиѣшавѣши*, од глагола свршеног вида *сићи*, употребљен је у функцији издвојеног атрибута са значењем прошлог времена вршења радње. Стандардни граматички еквивалент партиципском облику јесте однсрна реченица „који је сишао”.

Понекад се дешава да аутор употреби архаичне облике партиципа на *-ѣши* из рускословенског (црквенословенског) језика, као што је партиципски облик *одѣшѣши* „који је отишао”: *Међу уѣашеним свећама мојих ѣриѣјѣшеља и моја свећа доѣорѣва. Не лудуј [...] и не жали ѣѣѣо свећа доѣорѣва. Зар ѣако мало ѣубиѣи ѣриѣјѣшеље своје, да се бојѣи ѣѣћи за ѣима, за мноѣим одѣшѣшим?* (Велимировић 2001); *Врѣшѣмо лиѣѣурѣѣје за ѣокој умрѣих с убеђењем да ѣо мноѣо ѣомаже дуѣама умрѣим и одѣшѣшим* (Велимировић 2003: 143).

6. ПОГЛЕД НА ПАРТИЦИПЕ ИЗ УГЛА ЈЕЗИЧКИХ ФУНКЦИЈА И НОРМЕ СРПСКОГ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА. У научној литератури издвојене су и описане главне језичке функције, које се у говорној заједници остварују у говореном или писаном виду (в. KRISTAL 1995: 10–13). Употреба партиципа у богословском тексту такође представља реализацију одређених језичких функција, међу којима се у првом реду истиче приврженост језичкој традицији заснованој на богатом црквенословенском језичком наслеђу. Актуализацијом давнашњих, архаичних језичких средстава – у овом случају партиципа – у савременом тексту чврсто се повезују прошлост и садашњост у језичком изразу, а стил још више појачава сакрални карактер текста.⁹ Као последица остварења поменуте функције долази до *архаизације лексичко-граматичких средстава*, чиме се наглашава дистанца према општеупотребном језику (уп. ЛИХАЧЕВА 2015: 447). Пример архаизације језика у смеру обнављања партиципских образовања у језику Цркве налазимо у редакцији превода Светог писма, коју је израдила комисија при Светом Архиепископском Синоду Српске православне цркве, уп. нпр. *Јер њо је онај за кога је рекао њророк Исаија ѓворорћи: Глас ваицијућеџ у њусињи: ѓрипремиие ѓуи Госиодњи, ѓоравнииие сѓазе њеѓове* према Вуковом преводу *Глас онога шѓио виче у ѓусињи...* (ЈЕВ. по МАТ. 3, 3; ЈЕВ. по МАР. 1, 3).

Кроз очување језичког идентитета Црква осигурава основе знања за будуће нараштаје, што је предуслов за правилно разумевање вере и живота у њој. Свакако се употребом партиципа испољава и идентитет самога аутора – његово опредељење да у тексту користи архаичне лексичко-граматичке облике може бити одраз припадности не само идеји блиско везаној за план језика већ и изван ње – нпр. познавање руског богословља, израз конзервативности и сл.

Појава обнављања партиципских облика или, боље рећи, надомешћивање партиципских функција новим лексичко-граматичким средствима у српском језику уочава се и у другим сферама употребе језика, које нису у додиру са језиком српске православне духовности. Па ипак, и ту се уочавају неки разлози који могу бити слични онима за очување партиципских образовања у текстовима богословља. Примећено је још раније да у поређењу са развијеним партиципским системом утицајних европских језика, „штокавска изражајна средства показују извесну непотпуност, ‘дефицитарност’, што у практичном раду нарочито осећају преводиоци“ (ПЕШИКАН 1970: 85). У тежњи да се сажетије изрази, тј. да се реченица ослободи ‘вишка’ средстава, поменута ‘партиципска’ празнина надомешћује се облицима на -ћи од

⁹ У литератури су детаљно описане језичке функције богослужбеног језика (в. БАИЧ – КОНЧАРЕВИЧ 2008; ЛИХАЧЕВА 2015). У анализи аутори полазе од тога да је богослужбени језик жив језик (за разлику од не тако ретког становишта неких филолога да је то мртав језик), будући да је Богом дан за општење људи са Њим. У томе се огледа његова комуникативна функција, којом се одликује сваки живи језик (в. ЛИХАЧЕВА 2015: 445). Пишући о Његошевом језику, митрополит Амфилохије Радовић истиче приврженост овог писца црвенословенској језичкој традицији, посебно наглашавајући његове заслуге што је „успео да одоли искушењу на плану језика, коме је подлегао Вук С. Караџић“ (Радовић 2012: 21). Овде је митрополит имао на уму континуитет црквенословенског језика, нарочито слој лексике као непресушни извор и узор за богаћење књижевног српског језика.

глаголских основа са значењем радње, стања или збивања. Присуство ових средстава највише је присутно у терминологијама и специјалним колокацијама, нпр. *лежећи болесник* (*Лежећих болесника у болници није било*), *клечећи сивав*, *ћрчећи корак* итд., али се данас у српском језику слични облици могу наћи и као последица површинског превођења, пре свега са руског језика.

Са становишта нормативне граматике српског књижевног језика, партиципи презента и претерита актива одавно нису део српског књижевнојезичког стандарда. Они се замењују другим језичким средствима, међу којима су најчешћи односна реченица, трпни и радни глаголски придев у атрибутој служби.

7. **Закључак.** Партиципи презента и претерита актива који се као лексичко-граматичка форма данас употребљавају у савременим текстовима српског православаног богословља, на ширем језичком плану представљају ревитализацију партиципског система српског језика у граматичком смислу. То значи да се корелатима партиципа – трпном и радном глаголском придеву – придружују активни партиципи прошлог и садашњег времена. За сада ови облици у пуној форми (заједно са формантом *-се* од повратних глагола) живе само у богословском језику, а српска књижевнојезичка норма употребу ових облика нити одобрава, нити санкционише. Сматрамо да поменута употреба партиципа који су раније били потиснути из стандардног српског језика не ремети граматички систем, већ га напротив стилски обогаћује.

За разлику од текстова богословске садржине, у којима је употреба активних партиципа динамичнија и синтаксички богатија, појава партиципских и департиципских облика на *-ћи* у стандардном српском језику изједначена је са придевским значењем у атрибутој функцији, будући да се поменути облици налазе у именичким синтагмама по моделу придев + именица (*ћонижавајући* положај, *ћрећећи* глас, *долазећи* зима, *надолазећи* вода). Притом, њихова употреба у стандардном језику везана је за устаљене конструкције или колокације, термилошке синтагме и сл, док изван ове функције она изостаје. Будући да прави партицип одржава свој временски однос према предикату, он се може увек схватити и као каква зависна реченица, и то она зависна реченица по смислу, а не по облику, која омогућава да се партицип споји са осталим деловима реченице (Белић 1998: 276–277). Поменути партиципски однос према предикату најбоље се осликава код партиципа у функцији издвојеног атрибута, којима се синтаксички кондензује односна реченица. Таквих примера, видели смо, има код обе врсте партиципа – садашњег на *-ћи* и прошлог на *-вши*, и то код обе његове форме – са рефлексивном морфемом *се* и без ње.

Употреба партиципа у српском православном богословљу данас није само питање граматике, правописа и стила, већ и питање на које одговор добрим делом лежи у самом аутору односно његовом односу према језику домаће и стране богословске литературе, привржености овој или оној школи, учењу, традицији и сл.

ИЗВОРИ

- БОГДАНОВИЋ, Димитрије. Свети Јован Лествичник, *Лесѿвица* (прев. Д. Богдановић). Бања Лука: Романов, 2008.
- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај. *Молиѿве на језеру* 2001. <https://www.rastko.rs/svecovek/duhovnost/vlnikolaj/vlnikolaj_molitva.html> 3. 12. 2016.
- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај. *Духовни савѿши*. Љ. Ранковић (ур.). Ваљево: Глас Цркве, 2003.
- ВЕЉКОВИЋ, Г. *Православни ѿдсейѿник за ѿресѿѿуѿну 2016. ѿдину*. Крагујевац: Духовни луг, 2015.
- ЕНЦ. ПРАВОСЛ.: *Енциклопедија ѿ православља I–III*, штампано с благословом Његове Светости Патријарха српског господина Павла. Димитрије М. Калезић (гл. ур.). Београд: Савремена администрација, 2002.
- ЖУГИЋ, Ж. Захтев верујућих Српској православној цркви. <<http://www.novinar.de/2008/05/26/zahtevi-verujucih-srpskoj-pravoslavnoj-crkvi.html>> 10. 12. 2016.
- КАНОН: *Велики канон свеѿѿ Андреја криѿскоѿ*. <<https://svetosavlje.org/veliki-kanon-svetog-andreja-kritskog/4/>> 4. 11. 2016.
- МИСИОНАР. *Православни мисионар*. Оливер Суботић (ур.). св. 348, новембар–децембар (2016).
- МОЛИТВЕНИК. *Покajни канон Госпoду нашем Исусу Христy*. <http://www.molitvenik.in.rs/molitve/molitvenik_sveti_avva_justin/pokajni_kanon_Gospodu_nasem_Isusu_Hristu.html> 15. 11. 2016.
- ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ. *Православље у савременом свеѿу*. Београд: Издавачка фондација Архиепископије Београдско-Карловачке, Београд 2010².
- ПЕРОВИЋ, Давид. *Пројаве хришћанскоѿ еѿоса у Домосѿроју сјасења, кроз личносѿ, и у боѿо-словљу. Сѿослови о христѿоѿиѿхији као нарави ѿо Христy и о нарави аѿиѿхристѿовској*. Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2011.
- ПОПОВИЋ, Јустин. *Доѿмайѿика ѿ православне цркве, II*, Београд: Задужбина „Свети Јован Златоуст” Аве Јустина Телијског и манастир Телије код Ваљева, 2004.
- РАДОВИЋ, Амфилохије. Богословско-молитвена мисао Петра II Петровића Његоша. *Свеѿиѿгора – образник за вјеру, кулѿуру и васѿиѿање XXI*, бр. 213 (2012): 20–27.
- СВЕТИГОРА. Образник за вјеру, кулѿуру и васпитање XXI, бр. 213 (2012).
- Свеѿи ѿсмо Сѿарoѿа и Новоѿа завјѿта*, Ђ. Даничић (прев. Старог завјѿта) и Вук Стефановић Караѿић (прев. Новог завјѿта). Биоград: Издање британског и иностраног библијског друштва, 1938.
- Свеѿи ѿсмо – Нови завјѿји (са ѿреводима и уѿоредним месѿима)*. Свети Архиејерѿски Синод Српске Православне Цркве (прев.). <<http://pouke.org/svetopismo>> Цветковић И. (ур. електр. портала)

*

ВЛС. Дневне новине, Београд.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- БАИЧ, Ружица, Ксения Кончаревич. К вопросу о коммуникативных функциях литургического дискурса. А Мьякинин, И. В. Бугаева, Е. В. Плисов (ур.). *Церковь и проблемы современной коммуникации*. Нижегородская Духовная семинария. Нижний Новгород, 2007, 15–27.
- БЕЛИЋ, Александар. Партиципи. *О језичкој ѿрироди и језичком развѿију*. Милка Ивић (ур.). Београд: Завод за издавање уѿбеника, 1998, 274–281.
- БЕЛАКОВИЋ, Исидора. *Парѿиѿиѿски ѿасив у књижевном језику код Срба у 19. веку*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2008.
- ГАРИН, Юрий Георгиевич (ред.). *Полный церковно-славянский словарь* (с внесением в него важнейших древнерусских слов и выражений). <<http://www.orthodic.org/page/news>> 15. 1. 2017.
- ГРКОВИЋ-МЕЛДОР, Јасмина. Партиципи у српскословенском језику. *Зборник Майѿице српске за филолоѿију и линѿвистѿику XL/1* (1997): 21–39.
- ЈОВАНОВИЋ, Владан. О неким језичким особинама војних текстова из средине 19. века. *Српски језик XVII* (2012): 419–431.

- КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија. Говор православних клирика и верника у српској језичкој и социокултурној средини (екстралингвистички оквир и системско-структурална анализа). *Socio-lingwistyka XXVII* (2013): 55–67.
- КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија. *Поглед у ѿеолинџвистику*. Београд: Јасен, 2015.
- ЛИХАЧЕВА, О. В. Церковнославјанский язык как живое явление православной культуры. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского* 2/2 (2015): 445–448.
- ПЕШИКАН, Митар. Неке напомене о развоју активних партиципа у српскохрватском језику. *Зборник за филологију и лингвистику* II (1959): 88–106.
- ПЕШИКАН, Митар. Лексичко благо нашег језика и нормативни однос према њему. *Наш језик* XVIII/1–2 (1970): 80–92.
- РАДОВИЋ-ТЕШИЋ, Милица. *Грамаџички и лингвистички ѿјомовник*. Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду, 2011.
- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969; IV–VI. Нови Сад: Матица српска, 1969–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватскога књижевног и народног језика*, I–. Београд: САНУ, 1959–.
- РСЈ: *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.
- РСЛТ: *Slovník slovanské lingvistické terminologie / Словарь славянской лингвистической терминологии / Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology* I–II, Alois Jedlička (red.). Praha: Academia, 1977–1979.
- СУБОТИЋ, Љильана. Партиципи у функцији термина у књижевном језику Јована Ст. Поповића. *Научни сасџанак славистиа у Вукове дане* 11 (1981): 61–67.
- СУБОТИЋ, Љильана. Судбина партиципа у књижевном језику Срба у 19. веку. *Прилози ѿрочавању језика* 20 (1984): 3–76.
- СУБОТИЋ, Љильана. Употреба партиципа у књижевном језику Јована Стерије Поповића. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 41/2 (1998): 95–102.
- *
- ENC. LEKS.: *Enciklopedijski leksikon – Srpskohrvatski jezik*. Živojin Stanojčić, Asim Peco (red.). Beograd: Interpres, 1972.
- KRISTAL, Devid . *Kemбричка enciklopedija jezika*. Boris Hlebec i dr. (ur.). Beograd: Nolit, 1995.
- МАРОЈЕВИЋ, Radmilo. *Gramatika ruskog jezika*. Beograd – Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Zavod za izdavanje udžbenika, 1989.

Владан Јовановић

ПРИЧАСТЈА, ОКАНЧИВАЈУЋИ СЕ НА *-ЋИ* И *-ВШИ*, В СОВРЕМЕННИХ ТЕКСТАХ СЕРБСКОГ ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВЈА

Резюме

В этой статье рассматриваются причастия настоящего и прошедшего времени действительного залога, которые используются в современных текстах сербского православного богословия. Анализ собранного материала позволяет выделить следующие функции действительного причастия настоящего времени, оканчивающегося на *-ћи*: 1) функция определения при модели *причастие + существительное* (*сџрадајући људи, кајући се разбојник*); 2) функция определения, извлеченного из словосочетания (Подвижник ће моћи да разуме речи апостола Павла *односеће се* на то исто) и 3) функция существительного (*верујући, џрепещећи*). Также можно выделить функции действительного причастия прошедшего времени, оканчивающегося на *-вши*: 1) функция определения при модели *причастие + существительное* (*саџрепешивца* природа, *допавши* Месија Христос) и 2) функция определения, извлеченного из словосочетания (напр. Светосавље је плод светога Предања *ѿројавившег се* унутар српског хришћанског народа) итд.

Анализ, проведенный в данной работе, показал, что причастия настоящего и прошедшего времени действительного залога представляют собой грамматическое средство ограниченного употребления в современном литературном сербском языке, так как они в полной

мере (включая и формы с морфемой *-се*) встречаются только в православном богословском дискурсе. Принимая во внимание более широкий языковой план, можно сказать, что речь идет о ревитализации системы причастий в сербском языке в грамматическом смысле, подразумевающей, что к коррелятам причастий – страдательного и действительного причастия – в современном сербском языке присоединяются причастия прошедшего и настоящего времени действительного залога на *-ћи* и *-вщи*.

Институт за српски језик САНУ
Ђуре Јакшића 9, 11000 Београд, Србија
vladjovanovic@hotmail.com

(Примљено: 31. марта 2017;
прихваћено: 15. маја 2017)